

Streszczenie

Rozprawa została poświęcona kazaniom maryjnym Jacka Liberiusza (1599–1673) ze zbiorów *Gospodyni nieba i ziemie Naświętsza Panna* (1650) oraz *Gwiazda morska Naświętsza Panna* (1670). Głównym zamierzeniem leżącym u podstaw pracy był opis retorycznych strategii ujmowania problematyki mariologicznej.

Starania kaznodziei, by przybliżyć odbiorcom prawdy maryjne i skutecznie przekonać ich do postępowania zgodnie z postulowanymi zasadami moralnymi, ujawniają się na różnych poziomach retorycznej organizacji wypowiedzi. Dlatego przedmiotem analizy stały się metody dowodzenia (sfera *inventio*) wykorzystywane przez Jacka Liberiusza, w tym zwłaszcza argumentacja biblijna, kompozycja kazań (*dispositio*) oraz ukształtowanie ich warstwy językowej (*elocutio*). Rozważono również zasadność uznania kazania maryjnego za odrębną odmianę gatunkową (jako typ kazania tematycznego) i wskazano cechy będące jego wyróżnikami.

Świadomość znaczenia, jakie w kaznodziejstwie siedemnastowiecznym miały zabiegi służące unaocznieniu (*evidentia*) przedmiotu wypowiedzi, skłoniła do poświęcenia szczególnej uwagi sposobom obrazowania stosowanym przez Jacka Liberiusza. Zbadano przejawiające się w tekstach związki z emblematyką i podjęto próbę określenia funkcji, jakie kompozycje słowno-obrazowe pełniły w wywodzie kaznodziejskim.

Istotnym problemem badawczym wyznaczającym krąg dociekań podejmowanych w pracy jest zagadnienie jednostkowych, indywidualnych cech kaznodziejstwa maryjnego Jacka Liberiusza. Zbadano, w jakim stopniu ich ujawnianie się ma związek z uwzględnieniem przez kaznodzieję kategorii decydujących o niepowtarzalnym charakterze każdej wypowiedzi retorycznej, takich jak audytorium i okoliczności działania perswazyjnego (czas oraz miejsce, w wypadku kazań proboszcza kościoła Bożego Ciała – środowisko Krakowa i Kazimierza). Szczególną uwagę zwrócono na wplecione w teksty rozważania autotematyczne, dotyczące zarówno głoszenia słowa Bożego, jak i etosu mówcy kościelnego. Postawiono też pytanie o możliwość odnalezienia w kazaniach śladów osobistych doświadczeń czy przekonań autora.

Jacek Liberiusz w kazaniach maryjnych przyjął zasadę konstrukcyjną polegającą na związaniu ich materii z poszczególnymi wersetami hymnów *O gloriosa Domina* (w mowach z *Gospodyni nieba i ziemie*) oraz *Ave maris stella* (w utworach z drugiej kolekcji). Metoda zastosowana przez kaznodzieję miała swoje odbicie nie tylko w budowie poszczególnych tekstów, ale także wpłynęła na kształt obu zbiorów. Zatem uzasadnione wydało się spojrzenie na kolekcje kazań maryjnych jako na całość o przemyślanej, celowej kompozycji. Określeniu zadań wyznaczonych przez autora drukowanym zbiorom – postrzeganym jako struktury retoryczne – posłużyła analiza elementów ich literackiej ramy wydawniczej.

Summary

The thesis is devoted to Marian sermons of Jacek Liberiusz (1599-1673) from the volumes *The Lady of Heaven and Earth The Holy Maiden* (1650) and *Marine Star The Holy Maiden* (1670). The primary purpose of this thesis is to describe rhetorical strategies of expressing Marian issues.

The preacher's attempts to introduce Marian issues to the audience and to persuade them to follow the propounded moral rules, are visible on various levels of rhetorical organisation of the statement. Therefore, the analysis refers to the methods of proving (*inventio* sphere) used by Jacek Liberiusz, including biblical argumentation, sermons' structure (*dispositio*) and the formation of their linguistic layer (*elocutio*). In addition, the validity to accept a Marian sermon as a separate variation (a type of topical sermon) was considered; the distinctive features of the sermons were also indicated.

The thesis is specifically concerned with the manners of depicting used by Jacek Liberiusz as a result of the awareness of the meaning of measures taken by preachers in the 17th century to make the subject of the statement evident (*evidentia*). The relations with symbolism present in the texts were examined and the attempt was made to define functions performed by verbal figurative compositions in a preacher's disquisition.

The essential research issue determining the area of inquiries conducted in the thesis is the question of unitary, individual features of Marian sermons of Jacek Liboriusz. It was examined to what extent their revelation is connected with the preacher's consideration of categories determining the unique character of each rhetorical dispute, such as the audience and the circumstances of persuasive activity (the time and the place, in case of the parish priest of the Corpus Christi church in Cracow and Kazimierz). A particular emphasis was out on auto-thematic considerations included in the texts, referring both to the preaching the Word of God as well as to the ethos of a church orator. The question was also asked whether it is possible to find any traces of the author's personal experience or convictions in his sermons.

In his Marian sermons, Jacek Liboriusz accepted a structural rule based on relating their matter to particular verses of hymns *O gloriosa Domina* (in sermons *The Lady of Heaven and Earth*) and *Ave maris stella* (in the works from the second collection). That method was depicted not only in construction of specific texts; it also influenced the structure of both volumes. Therefore, it was justified to treat the collection of Marian sermons as a whole which has a well thought out and intentional composition. The analysis of literary publishing frame was used to define tasks which the author appointed to the printed collections – such as rhetorical structures.